

Miljöutskottet

Klimatårsberättelse 2021

INLEDNING

Remiss

Klimatårsberättelse 2021 (B 18/2021 rd): Ärendet har remitterats till miljöutskottet för betänkande och till kommunikationsutskottet, jord- och skogsbruksutskottet och ekonomiutskottet för utlåtande.

Utlåtanden

Utlåtande har lämnats av

- kommunikationsutskottet KoUU 19/2021 rd
- jord- och skogsbruksutskottet JsUU 27/2021 rd
- ekonomiutskottet EkUU 37/2021 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- miljöråd Magnus Cederlöf, miljöministeriet
- specialsakkunnig Johannes Lounasheimo, miljöministeriet
- industriråd Petteri Kuuva, arbets- och näringsministeriet
- överinspektör Noomi Saarinen, kommunikationsministeriet
- konsultativ tjänsteman Jaana Kaipainen, jord- och skogsbruksministeriet
- konsultativ tjänsteman Kirsi Mäkinen, jord- och skogsbruksministeriet
- konsultativ tjänsteman Birgitta Vainio-Mattila, jord- och skogsbruksministeriet
- expert Tuuli Hietaniemi, Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra
- ordförande Markku Ollikainen, Klimatpanelen
- utvecklingschef Riitta Pipatti, Statistikcentralen
- miljödirektör Liisa Pietola, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK
- medlem Laura Hildén, gruppen De ungas Agenda2030.

Betänkande MiUB 11/2021 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Klimatårsberättelsen har utvecklats

Klimatårsberättelsen 2021 är den i ordningen tredje rapporten enligt klimatlagen som överlämnats till riksdagen med uppgifter om hur målen för minskning av utsläpp har förverkligats och om de ytterligare åtgärder som krävs för att de ska uppnås. Miljöutskottet välkomnar liksom de fackutskott som gett utlåtande om rapporten att berättelsen har utvecklats i en mer strategisk och övergripande riktning, i enlighet med de uttalanden som tidigare godkänts av riksdagen. Den har således blivit ett användbart politiskt verktyg. Berättelsen innehåller i högre grad än tidigare uppgifter om utsläppsutvecklingen inom sektorerna för utsläppshandel, ansvarsfördelning och markanvändning och bedömningar av hur tillräckliga åtgärderna är i förhållande till målen. Man har också tagit med uppskattningar av de konsumtionsbaserade utsläppen, koldioxidhandavtrycket samt de ekonomiska konsekvenserna och andra konsekvenser. Anpassningen, kommunernas roll, den offentliga upphandlingens betydelse och den cirkulära ekonomin behandlas mer ingående än förut. I sin utvidgade form ger berättelsen i enlighet med sitt mål bättre möjligheter för såväl beslutsfattare som medborgare att delta i den klimatpolitiska debatten.

Syftet med klimatårsberättelsen är att samla befintlig information i en åskådlig form så att den är lätt att använda. Utskottet anser att sammandraget i berättelsen är lyckat och lätt att använda. Miljöministeriet svarar för att sammanställa berättelsen, och där krävs det en betydande årlig arbetsinsats för att ta fram den. Innehållsmässigt kräver berättelsen på grund av sin omfattning och det mer strategiska greppet betydande resurser för beredningsprocessen, och det finns också utmaningar när det gäller målet att berättelsen ska vara lätt att använda.

Utvecklingen av utsläppen och sänkorna i förhållande till målet för klimatneutralitet

Av klimatårsberättelsen framgår det att Finlands utsläpp av växthusgaser minskade med 9 procent år 2020 jämfört med året innan. De totala utsläppen var 48,3 Mt CO₂-ekvivalenter. Utsläppen minskade mest inom den handlande sektorn, där minskningen var nästan 16 procent, medan minskningen inom ansvarsfördelningssektorn (ESR-sektorn) var 3 procent. Utsläppen från trafiken fortsatte att avta, och transportprestationen minskade till följd av coronapandemin. Utsläppen från jordbruket var nästan oförändrade. Också utsläppen från deponier, industriprocesser och F-gaser minskade. Utsläppen från individuell uppvärmning av byggnader minskade tack vare den varma vintern. Enligt snabba förhandsuppgifter var nettosänkan inom sektorn för markanvändning -23 Mt CO₂ och stärktes således med över 8 miljoner ton jämfört med året förut särskilt till följd av minskad avverkning.

Genom förslaget om ändring av förordningen om ansvarsfördelning (ESR), som antogs som en del av EU:s så kallade Paket Fit for 55, skärps Finlands utsläppsminskningssåtagande för 2030 till -50 procent jämfört med 2005 års nivå. Det betyder att utsläppen behöver minskas med över 5 miljoner ton jämfört med den nuvarande utvecklingen år 2030. I praktiken kräver detta nya åtgärder för utsläppsminskning inom samtliga områden inom ESR-sektorn. De nya åtgärderna bereds som en del av utarbetandet av en ny klimatpolitisk plan på medellång sikt. Det centrala med tanke på målet för klimatneutralitet är det antagna antalet kolsänkor 2035, eftersom storleken på de utsläppsminskningar som krävs bestäms enligt detta. Om man utgår från en nettosänka på -21 mil-

Betänkande MiUB 11/2021 rd

joner ton inom markanvändningssektorn, bör utsläppen på motsvarande sätt minska från nuvarande 48 miljoner ton till åtminstone 21 miljoner ton. De nuvarande åtgärderna uppskattas täcka cirka 16 Mt CO₂-ekvivalenter av den utsläppsminskning på 27 miljoner ton som behövs, vilket innebär att utsläppsgapet är 11 Mt CO₂-ekvivalenter. Nya åtgärder för att uppnå målet om klimatneutralitet granskas inte bara i den klimatpolitiska planen på medellång sikt utan också i samband med beredningen av klimat- och energistrategin och i klimatplanen för markanvändningssektorn under 2021. Den klimatplan för markanvändningssektorn som nu bereds blir en del av planeringssystemet enligt den nya klimatlagen. Åtgärderna inom den sektorn och konsekvensbedömningarna av dem är förknippade med större osäkerhetsfaktorer än inom andra sektorer. Därför är det särskilt viktigt att stärka kunskapsunderlaget och uppföljningen i anslutning till kolet i marken samt förståelsen för den övergripande hållbarheten inom jord- och skogsbruket och den övriga markanvändningen.

Huvudbudskapet i klimatårsberättelsen är att det behövs åtgärder för att minska utsläppen inom alla sektorer och branscher, och att det finns utmaningar särskilt i fråga om ansvarsfördelningssektorns mål för 2030. Utskottet påminner om att det är bra att förbereda sig för negativa koldioxidutsläpp redan i de beslut som fattas nu, eftersom klimatneutralitet bara är ett etappmål. Insikt om de beslut som kommer att behövas på lång sikt främjar en kostnadseffektiv, förutsägbar och rättvis omställning. För att kunna hantera helheten behöver man således utveckla mångsidiga styrmedel som stöder omställningen. Det kan bland annat handla om skattebeslut och olika incitament, exempelvis understöd, för att skärpa utsläppsminskningarna inom såväl transporterna och uppvärmningen som jordbruket. Jord- och skogsbruksutskottet betonar i sitt utlåtande särskilt behovet av att hitta frivilliga och effektiva sporrande åtgärder inom jordbruket, som befinner sig i en lönsamhetskris. Kommunikationsutskottet betonar i sitt utlåtande att klimatpolitiken bör genomföras på ett sätt som möjliggör boende, företagsverksamhet och fungerande godstransporter i hela landet.

Utvecklingsutsikterna när det gäller utsläppsminskningarna går i rätt riktning, med undantag för de konsumtionsbaserade utsläppen. Utsläppen från konsumtionen har ökat med totalt 4 procent sedan 2000. Den viktigaste faktorn som förklarar koldioxidavtrycket är inkomstnivån. Enligt en kalkyl från Finlands miljöcentral var koldioxidavtrycket av hushållens konsumtion 10,3 t CO₂-ekvivalenter per invånare 2019. Utsläppen minskade 2010—2015 men har enligt klimatårsberättelsen därefter hållits på ungefär samma nivå. Åren 2000—2019 ökade koldioxidavtrycket från konsumtionen till följd av ökade konsumtionsutgifter samtidigt som förändringar i konsumtionsstrukturen och i produkternas utsläppsintensitet minskade utsläppen. Utskottet konstaterar att en betydande del av finländarnas konsumtion orsakar utsläpp utanför landets gränser, eftersom konsumtionen allt mer är inriktad på konsumtion av sådant som producerats någon annanstans. För att minska utsläppen från importen krävs det metoder med vars hjälp man kan styra hushållen och den offentliga sektorn så att de minskar konsumtionen och gynnar nyttigheter med ett litet kol- och materialavtryck, såsom gång och cykling samt kollektivtrafik och en mer vegetarisk kost. Exempelvis kan man genom att främja närproducerad mat utöver miljönyttan (särskilt i anslutning till vattenförbrukningen) också uppnå klimatnytta. De konsumtionsbaserade utsläppen har inkluderats i klimatstrategierna på ett allmänt plan, men det har ännu inte uppställts några tydliga mål för minskningen av dem. Med avseende på detta behöver också uppföljningen av de konsumtionsbaserade utsläppen utvecklas och göras permanent. Den offentlig upphandlingen är ett viktigt sätt att främja möjligheterna att uppnå dessa mål.

Betänkande MiUB 11/2021 rd

De klimatåtgärder som vidtas i kommunerna gör det möjligt att snabbare uppnå klimatneutralitetsmålet. Genom att stödja kommunernas arbete kan man därför bidra till att utvecklingen går i rätt riktning. Nästan två tredjedelar av finländarna bor i kommuner vars mål är att uppnå klimatneutralitet 2035. Kommunerna har också genom den offentliga upphandlingen en betydande möjlighet att effektivt minska de konsumtionsbaserade utsläppen.

Särskilt de beslut som fattas inom den cirkulära ekonomin har en central betydelse. Det handlar om klimatåtgärder som gör nytta på många olika sätt. Den cirkulära ekonomin har också en nära anknytning till investeringar och konkurrenskraft. Med hjälp av cirkulär ekonomi kan man nå betydande utsläppsminskningar särskilt inom produktionen, men den cirkulära ekonomins potential är viktig också när det gäller att minimera de konsumtionsbaserade klimat- och naturkonsekvenserna och bör utnyttjas fullt ut.

Utmaningar och utvecklingsbehov på lång sikt

Utskottet anser det vara bra att klimatåtgärderna behandlas ur ett brett perspektiv i klimatårsberättelsen och att konsekvenserna av klimatpolitiken bedöms på ett mångsidigt sätt exempelvis med avseende på ekonomin, sysselsättningen och inkomstfördelningen. Den breda helhetsbilden av klimatåtgärderna ger en god inblick i de nationella åtgärder som vidtas både för att minska utsläppen och för att anpassa sig till förändringen.

Berättelsen är ett viktigt politiskt verktyg, och för att arbetet med att ta fram den inte ska vara alltför betungande är det viktigt att försöka utnyttja gemensam statistik och gemensamt datainnehåll i samarbete med olika aktörer. De nuvarande modellerna för statistik och rapportering tjänar inte till alla delar klimatårsberättelsen eller uppföljningen av klimatpolitiken. Om man kommer överens om gemensamma principer för informationsproduktion och rapportering underlättas produktionen av jämförbar klimatinformation. Under utfrågningen av sakkunniga har det framkommit att Statistikcentralen utvecklar sin informationsproduktion i samarbete med andra aktörer som producerar behövliga uppgifter. Det behövs också mycket annan information än uppgifter om utsläpp och upptag för att planera klimatåtgärder och utvärdera hur de har genomförts. Det är viktigt att identifiera och specificera informationsbehoven, och det kräver både tid och resurser. Den offentliga tillgången till information bör förbättras. Tillräckliga resurser bör i fortsättningen tryggas för detta grundläggande arbete. I framtiden kan det också vara motiverat att i berättelsen utnyttja de sektorsspecifika färdplanerna för ett utsläppsnålt samhälle och processen med att utarbeta dem.

Utskottet understöder ekonomiutskottets förslag om att berättelsen på ett mer konkret sätt kunde förmedla det nära sambandet mellan klimatpolitiken och närings- och ekonomipolitiken, särskilt klimatpolitikens betydelse också som källa till investeringar och konkurrenskraft. Det är viktigt att följa utvecklingen av klimatvänliga investeringar. Investeringar i klimatteknik och klimatlösningar är också ett tecken på attraktionskraften i omvärlden. Marknaden för koldioxidsnåla produkter väntas växa betydligt under de kommande årtiondena, och om man skapar en gynnsam miljö för dessa lösningar kan man främja en gynnsam utveckling inom ekonomin och sysselsättningen. Diskussionen om Finlands koldioxidhandavtryck bör ses mot bakgrund av denna helhet.

Betänkande MiUB 11/2021 rd

Viktiga mål vid en långsiktig utveckling av klimatårsberättelsen är att förtydliga bedömningen av åtgärdernas genomslag och kostnadseffektivitet samt att fastställa slutsatser om var man har lyckats och varför och, på motsvarande sätt, var utvecklingen inte har varit den önskade. Ekonomiskommittén påpekar i sitt utlåtande att bedömningen av de sektorsvisa åtgärdernas optimala och verkningfulla karaktär beror på strukturen hos EU:s klimatpolitiska åtgärder och att det också finns en risk för deloptimering, när man borde kunna göra en samlad bedömning av kostnadseffektiviteten. Utöver den nationella utvecklingen av utsläppsminskningen skulle det också vara intressant att åskådliggöra hurdana framsteg Finland gör i förhållande till andra EU-länder eller till globala klimatåtgärder.

Omställningen till ett klimatneutralt samhälle bör ske på ett socialt och regionalt rättvist sätt. Klimatåtgärdernas negativa konsekvenser för inkomstfördelningen bör kompenseras särskilt för låginkomsttagare och personer i utsatt ställning. Gruppen De ungas Agenda2030 säger i sitt yttrande till utskottet att klimatpolitiken i väsentlig grad också bör innefatta trygghet av möjligheter till omskolning och sysselsättning för alla. Miljöutskottet betonar att målet med en rättvis omställning också framhäver den starka betydelsen av generationsöverskridande perspektiv. Klimatårsberättelsen kan bidra till den öppna information om de klimatpolitiska åtgärderna som de unga kräver och stärka de ungas roll. Det är sist och slutligen den omfattande samhällsliga acceptansen för klimatpolitiken som påverkar hur väl man lyckas stävja klimatförändringen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Miljöutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner ett ställningstagande med anledning av berättelse B 18/2021 rd.

Utskottets förslag till ställningstagande

Riksdagen har ingenting att anmärka med anledning av berättelsen.

Betänkande MiUB 11/2021 rd

Helsingfors 8.12.2021

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juha Sipilä cent
vice ordförande Tiina Elo gröna
medlem Petri Huru saf
medlem Mai Kivelä vänst
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Johan Kvarnström sd
medlem Sheikki Laakso saf
medlem Niina Malm sd
medlem Mikko Ollikainen sv
medlem Jenni Pitko gröna
medlem Katja Taimela sd
medlem Ari Torniainen cent.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Ekroos.

Betänkande MiUB 11/2021 rd Reservation

RESERVATION

Motivering

Enligt klimatlagen ska statsrådet årligen lämna riksdagen en klimatårsberättelse med uppgifter om utsläppsutvecklingen och om hur de mål för minskning av utsläpp som ingår i den klimatpolitiska planen på medellång sikt förverkligats. Planen innehåller också en kartläggning av de politiska åtgärderna och en bedömning av läget när det gäller genomförandet av anpassningsplanen. I berättelsen granskas också hur förpliktelserna inom ansvarsfördelningssektorn har uppfyllts och hur de totala utsläppen har utvecklats i förhållande till klimatneutralitetsmålet 2035. Dessutom har EU fattat beslut om att skärpa sitt eget mål för 2030. De lagstiftningsförslag som hänför sig till detta offentliggjordes i juli i år. De åtgärder som vårt land hittills har planerat räcker således inte till för att uppnå det nya strängare målet för utsläppsminskningen. Därför tar regeringen nu in ytterligare åtgärder i den nya klimatpolitiska planen på medellång sikt och i klimat- och energistrategin som är under beredning. Dessa behövs enligt statsrådet både för att nå EU:s mål för 2030 och för att nå regeringens eget klimatneutralitetsmål för 2035.

För det första anser vi sannfinländare att klimatberättelsen innehåller många sådana klimatpolitiska frågor och åtgärder som skulle ha kunnat genomföras både senare och i mindre stram takt. En av de här frågorna är jordbruket, med tillhörande utsläppsminskningar. När det gäller jordbruket är det bra att notera att det inte bara är en källa till utsläpp av växthusgaser, utan att det vid sidan av skogarna är en av de få sektorer som också kan binda kol från atmosfären i marken. Med gynnsamma odlingsmetoder, såsom växttäckte vintertid, fleråriga vallar och lindrigare jordbearbetning, är detta möjligt. Men nu håller det återigen på att gå så att primärproducenterna kritiserats för att de inte i tillräcklig utsträckning har minskat sina totala utsläpp. Detta är en sådan utveckling som vi sannfinländare inte godkänner, eftersom det i Finland fortfarande ska vara möjligt att bedriva jordbruk (inkl. torvmarker) och sörja för livsmedelstryggheten och försörjningsberedskapen.

Å andra sidan anser vi inte heller att det är bra att kommissionen i somras offentliggjorde sitt eget klimatpaket. Det är alltså fråga om ett åtgärdspaket vars mål är att unionen bland annat med klimat- och energipolitik som förevändning i allt högre grad ska kunna blanda sig i medlemsstaternas skogspolitik och hur var och en får använda sin skog. Nu hör skogspolitiken strikt till medlemsländernas bestämmanderätt och så måste det vara även härefter. Dessutom anser vi att bland annat EU-finansieringen av de kommande åtgärderna inom den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP) riktas för mycket till klimatåtgärder på EU-nivå. Samma problem finns redan inom den nationella finansieringen. Detta kan i själva verket ha negativa konsekvenser för många jordbrukare-primärproducenter som redan har utvecklat till exempel nya odlingstekniker.

Slutligen vill vi också påminna om att de viktigaste genomförda åtgärderna i den klimatpolitiska planen på medellång sikt är distributionsskyldigheten för biodrivmedel som används i trafiken och distributionsskyldigheten för biobrännolja som blandas med lätt brännolja. Sannfinländarna anser att detta krav på distributionsskyldighet i betydande grad ökar kostnaderna för mobilitet och annat för vårt bilburna folk. På samma sätt ökar det företagens och industrins kostnader avsevärt.

Betänkande MiUB 11/2021 rd
Reservation

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen godkänner följande ställningstagande med anledning av berättelsen:

Reservationens förslag till ställningstagande

Riksdagen förutsätter att statsrådet inte vidtar åtgärder för att genomföra den klimatpolitiska planen på medellång sikt i berättelsen och därmed inte försämrar den finländska industrins, företagsamhetens eller primärproducentens/företagarens villkor, i synnerhet inte på grund av alltför ambitiösa klimatkrav eller krav på minskning av utsläppen från trafiken.

Helsingfors 8.12.2021

Petri Huru saf
Sheikki Laakso saf